

Aile Arabuluculuğu

Family Mediation

Mehtap ALTINTAŞ*

Öz

Özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklar kural olarak yargılama makamlarınca çözümlenmektedir. Bu kararların kesin ve bağlayıcı olması tarafların dava yolunu seçmelerinin en önemli nedenlerinden biridir. Bununla birlikte ortaya çıkan uyuşmazlıklarda yargı yoluna başvurulmasının bazı istenmeyen sonuçları da bulunmaktadır. Yargıda artan iş yükü nedeniyle yargılama sürecinin uzaması, husumete dayalı bir yargı sürecinin taraflar arasındaki iletişime zarar vermesi ve tarafların bu sürece müdahalelerinin sınırlı olması gibi olumsuzluklar, tarafları alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuk yöntemine sevk etmiştir. Özel hukuk düzenlemelerinin aksine, kamu düzeniyle yakından ilgili olması itibarıyla sınırlı bir uygulama alanı bulunmakla birlikte aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda da arabuluculuk yöntemi uygulanabilmektedir. Çalışmamızda arabuluculuğun özel bir türü olan aile arabuluculuğu kavramı, uygulandığı uyuşmazlıkların türleri bakımından detaylıca incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Aile, Arabuluculuk, Aile Arabuluculuğu, Arabuluculuğa Elverişlilik.

Abstract

Disputes regarding private law are resolved by judicial authorities. The fact that these decisions are final and binding is one of the most important reasons for the parties to choose litigation. However, there are some undesirable consequences of resorting to the judicial remedy in the disputes that arise. Due to the increasing workload in the judiciary, the prolongation of the trial process, the harming of the communication between the parties by a judicial process based on hostility, and the limited intervention of the parties in this process have led the parties to the mediation method, which is an alternative dispute resolution method. Contrary to private law regulations, it has a limited scope of application as it is closely related to public order, but mediation can also be applied in disputes arising from family law. In our study, the concept of family mediation, which is a special type of mediation, is examined in detail in terms of the types of disputes in which it is applied.

Keywords

Family, Mediation, Family Mediation, Eligibility For Mediation.

* İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Doktora Programı Öğrencisi, Av. Arb. Mehtap Altıntaş, avukat@nehirhukukvedanismanlik, ORCID No. 0000-0003-2962-1452.

Aile Arabuluculuğu

GİRİŞ

Kuvvetler ayrılığına dayalı bir hukuk devletinde yargı erki toplumu oluşturan kişiler arasındaki uyuşmazlıkların yaptırım gücüne tabi olarak devlet erkinin yargı organlarıncaya çözüme kavuşturulması beklenmektedir. Bu husus hukuk güvenliği ilkesinin bir sonucu olduğu kadar; toplumu oluşturan birey, kurum ve kuruluşlar arasında yüzyıllardır yaygın kabul gören devlet otoritesinin yargı gücünü de kapsadığına olan geleneksel inancın da gereği olarak değerlendirilebilmektedir. Böyle olmakla birlikte, bilhassa ülkemiz koşullarında yargılama makamlarının artan iş gücüne paralel olarak yargılamanın uzayıp gitmesi nedeniyle devlet yargısına alternatif uyuşmazlık çözüm yolları arayışının ortaya çıktığı da söylenebilmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biri olarak ortaya çıkan arabuluculuk sistemi, işçi işveren uyuşmazlıklarını takiben ticari uyuşmazlıklar ve tüketici uyuşmazlıkları için zorunlu hale gelerek Türk yargı sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıklar konusunda zorunlu arabuluculuk sistemi henüz yürürlüğe girmemiş olsa da, mevzuatımızda yer alan bazı düzenlemelerde aile hukukundan doğan uyuşmazlıklar için de arabuluculuk yönteminin uygulanabileceği ortadadır. Çalışmamızda aile arabuluculuğu sistemi genel esasları ve ilkeleri ile ele alınarak aile hukukundan doğan uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli olup olmamaları itibarıyla incelenmektedir.

I. AİLE ARABULUCULUĞUNUN GENEL ESASLARI

Devletin en önemli varlık unsurlarından biri olan yargı erki, bir toplumda ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması ayrıcalığını sahiptir. Bununla birlikte artan iş yükünü azaltmakla birlikte bazı özellikler taşıyan uyuşmazlıkların yargıya taşınmadan çözülmesi düşüncesiyle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine başvurulmaktadır. Sözü edilen bu uyuşmazlıkların çözümüne müdahale etmekten kaçınan devlet; kamu düzenini ilgilendiren uyuşmazlıklarda ise tarafların isteyip istemediğine bakmaksızın bu uyuşmazlıkların çözümüne müdahil olmaktadır¹.

---

¹ **Alper Bulur**, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi, (30-46) *Ankara Barosu Dergisi*, Y: 65, S: 4, 2007, s. 31; **Alper Uyumaz**, Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları (103-132), *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 20, S: 1, 2012, s. 104; **Olcay Işık**, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Arabuluculuk Yönteminin Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması (14-25), *Terazi Hukuk Dergisi*, S:64, 2011, s. 16; **Yasin Köse**, Hukuk Sistemimizdeki Yeni Patika; “Arabuluculuk” (86-92), *Terazi Hukuk Dergisi*, S: 84, 2013, s. 86.

Dünyanın farklı ülkelerinde eskiye dayalı bir geçmişi olan arabuluculuk sistemi, hukuk sistemimize ilk olarak 22 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazete ile yayımlanan 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile dâhil olmuştur. Kanunun 2. maddesinde arabuluculuk, “Sistemik teknikler uygulanarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi” olarak tanımlanmaktadır.

Kanun hükümleri uyarınca arabuluculuğun taraf iradelerine dayandığı, bu nedenle tarafların başvurusu ve istemesi ile sürecin yürütülebileceği, ayrıca arabulucunun tarafsızlık yükümlülüğünün bulunduğu, arabuluculuk sürecinde taraflarca paylaşılan bilgilerin gizlilik ilkesiyle korunduğu hususları düzenlenmektedir².

A. AİLE ARABULUCULUĞU

1. Aile Kavramı

Ortak ikâmetgah, ekonomik işbölümü ve üreme işlevleriyle karakterize; toplum nezdinde onaylanan bir birliktelik olarak aile³, Gökalp’e göre, “İçtimaî müesseselerin en eskisi olan milletin dirlik ve birliğinin yegâne sağlayıcısı bir kurumdur⁴.”

Sezal “Birbirine evlilik ve kan yoluyla veya evlat edinme şekliyle bağlı olan insanlar grubu” olarak tanımladığı aileyi toplumsal örgütlenme ve kurumsallaşmanın en temel yapı birimi olarak kabul ederken⁵, Giddens’in terminolojisine göre “*Akrabalık bağıyla doğrudan birbirine bağlı olan ve yetişkinlerin içinde çocukları için sorumluluk üstlendikleri bir grup*⁶” olan ailenin korunması hemen hemen her toplumda paylaşılan ortak bir amaçtır. Ancak aile içi çatışmaların aile dinamikleri içinde çözülememesi durumunda boşanma kaçınılmaz hale gelebilmektedir. Bu sürecin yalnızca eşler açısından değil, varsa müşterek çocuklar ve hatta

---

² Çağatay Demirel, Bireylerin Aile Arabuluculuğuna Bakış Açılarının Çatışma Çözüm Stilleri Üzerinden İncelenmesi (Danışman: Neylan Ziyalar), İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022, s. 30.

³ Nephân Saran, Antropoloji, İstanbul, 2010, s. 299.

⁴ Ziya Gökalp, Makaleler, Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, Ankara, 1978, s. 122.

⁵ İhsan Sezal, Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar, Ankara, 1981, s. 17.

⁶ Antony Giddens, Sosyoloji (Çev. Cemal Güzel vd.), İstanbul, 2012, s. 246.

yakın aile çevresi açısından da her bir tarafın haklı beklentilerine uygun bir çözüm modeliyle yürütülmesi beklentisi, son çare olarak algılanan yargı yoluna alternatif çözüm yöntemlerinin arayışına kaynaklık etmiştir. Aile arabuluculuğu bu beklentinin bir sonucu olarak sürece profesyonel bir müdahalenin yapılmasını ifade etmektedir.

2. Aile Arabuluculuğunun Tanımı ve Tarihçesi

Aile arabuluculuğu, mevcut evliliği sonlandırmak isteyen tarafların ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak üzere bağımsız, tarafsız ve uzman bir üçüncü kişinin yardımına başvurarak bu uyuşmazlığı yargı yoluna gitmeden çözmelerine imkân tanıyan bir uygulamadır⁷.

Aile arabuluculuğu ilk uygulama örneklerini Amerika Birleşik Devletleri'nde göstermekle birlikte zaman içinde birçok ülkede de uygulamaya geçilmiştir⁸. Avrupa Hukukî İşbirliği Komitesi (European Committee on Legal Co-operation) tarafından verilen yetkiyle “Aile Hukuku Uzmanlar Komitesi (Committee of Experts on Family Law)” oluşturulmuş, oluşturulan komite aile uyuşmazlıkları alanında uluslararası bir doküman hazırlamak üzere çalışmalar yürütmüştür⁹. Komite, bu çalışmalar kapsamında taslak bir metin hazırlamış, hazırlanan “Aile Arabuluculuğu” konulu metin 21 Ocak 1998 tarihinde “R (98) 1 sayılı Tavsiye Kararı” adı altında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir¹⁰. Belirtilen Tavsiye Kararının 8. ilkesi ile velâyet ve kişisel ilişki tesisi başta olmak üzere çocukları ilgilendiren, milletlerarası unsur barındıran uyuşmazlıklarda üye devletlere arabuluculuğa başvurulmasını öngören yasal düzenlemeler getirilmesi önerilmektedir¹¹.

Belirtilen Tavsiye Kararı, tüm aile bireylerinin karşılıklı hak ve çıkarlarını koruyarak aile içi çatışmaları azaltmak, aile bireyleri arasında karşılıklı uzlaşmaya dayalı bir çözüm modeli oluşturmak üzere aile arabuluculuğunun Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde etkili bir şekilde uygulanmasını amaçlamaktadır. Aile arabuluculuğu henüz mevzuatımızda açıkça yer almamasına rağmen, sözü edilen Tavsiye Kararı ile getirilen düzenlemeler aile

---

⁷ **Cemre Atçeken**, Türk Hukukunda Aile Arabuluculuğu (Danışman: Mahmut Kizir), Karatay Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2021, s. 70.

⁸ **Atçeken**, s. 78.

⁹ **Mustafa Serdar Özbek**, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Aile Arabuluculuğu” Konulu Tavsiye Kararı (71-102), *DEÜHFD*, 2005/2. (Kısaltma: Aile Arabuluculuğu), s. 71.

¹⁰ Council of Europe, Family Mediation, Recommendation No. R (98) 1, and explanatory memorandum, Strasbourg 1998, s.5.

¹¹ **Özbek**, Aile Arabuluculuğu, s. 77.

arabuluculuğunun temel esaslarını belirlemesi açısından önem arz etmektedir¹².

Aile arabuluculuğu, aynı aileye mensup bireyler arasında ortaya çıkan tüm uyuşmazlıklara ve ilgili ülkenin ulusal hukuk mevzuatında tanımlandığı biçimde, aile ilişkileri bağlamında bir arada yaşayan veya yaşamış olan bireylere uygulanabilir. Bununla birlikte devletler, hangi uyuşmazlıkların aile arabuluculuğuna tâbi olduğu hususunu belirlemekte özgürdürler¹³.

“Tarafsız bir kişinin bir kriz hakkında yapıcı bir şekilde konuştuğu ve bu krizi çözmek için yapılandırılmış bir süreç¹⁴” olan aile arabuluculuğunun amacı, doğru iletişim tekniklerini kullanarak çatışmaları çözüme kavuşturmak ve bu çatışmalardan etkilenen aile bireylerinin birbirlerine karşı nasıl bir yaklaşım geliştireceklerini belirlemektir. Burada amaç, bilhassa aile ilişkilerin korunmaya muhtaç tarafı olan çocukların “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin” tanıdığı haklarla uyumlu olarak korunmasını sağlamaktır¹⁵.

Bir diğer tanıma göre aile arabuluculuğu, “Ayrılık veya boşanma sürecinde olan çiftler arasındaki anlaşmazlıkların, mahkeme sürecine taşınmadan önce tarafsız bir arabulucuyla birlikte çözümlenmesini ve tarafların ayrılık veya boşanma koşulları ile ilgili uzlaşabilmesini sağlamayı amaçlayan bir uygulama¹⁶” olarak ele alınmaktadır.

Öğretide ve resmi kaynaklarda aile arabuluculuğunun farklı tanımlamalarına rastlamak mümkündür. Ancak kısa ve öz bir tanım olması itibarıyla aile arabuluculuğu, “Üçüncü bir şahıs tarafından yönetilen, bu üçüncü şahsın, ayrılma veya boşanmayı düşünen eşlere yardım ettiği ve gelecek için aralarında anlaşmaların olmasını hedeflediği bir süreç” olarak ifade edilebilmektedir. Farklı uygulamaları bulunmakla birlikte birçok ülkede aile arabuluculuğu tarafların gönüllü katılımına dayalı bir süreç olup arabulucunun rolü, taraflar arasındaki anlaşmazlıkların sona erdirilip ortak bir çözüm zemini oluşturulması için taraflara yardımcı olmaktır¹⁷.

Arabuluculuğa dair farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte arabuluculuğun temel esasları

---

¹² Nursen Karagözoğlu, Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik (Danışman: Mustafa Serdar Özbek), Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 56.

¹³ Özbek, Aile Arabuluculuğu s. 74.

¹⁴ Karagözoğlu, s. 56.

¹⁵ Karagözoğlu, s. 57.

¹⁶ Sunay İl, Aile Arabuluculuğu, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20 (1), 2009, s. 23-31.

¹⁷ Karagözoğlu, s. 57-58.

arabulucunun devlet yargısına alternatif oluşu¹⁸, tarafsızlığı¹⁹, bağımsızlığı, bütün tarafların gönüllü olarak katılım göstermesi²⁰, sürecin gizliliği²¹, katılımcıları uzlaştırmak için yetkili kişi ihtiyacı” olarak sıralanmaktadır²².

B. AİLE ARABULUCULUĞUNUN AMAÇLARI

Aile arabuluculuğu, yargılama faaliyetlerine etkili bir alternatif olup batı ülkelerinde, ayrılmış ailelerin ebeveynlik için anlaşmalara varmasına yardımcı olmayı amaçlayan yaygın olarak kullanılan bir müdahale yöntemidir²³.

Hukukun diğer alanlarında farklı olarak aile hukukundan doğan arabuluculuk, arabulucunun rolü ve izlemesi gereken yöntem itibariyle kendi içinde farklılıklar taşımaktadır. Zira aile arabuluculuğu doğası gereği diğer alanlardan farklıdır. Ticarî hususlara ilişkin arabuluculukta uyuşmazlığın türüne göre ticaret hukuku ve borçlar hukukunun ilgili bölümleri uygulama alanı bulurken, aile arabuluculuğu aile hukukuna dayalı uyuşmazlıklar ve bu uyuşmazlıkların tarafları arasında ortaya çıkan hususları kapsamaktadır²⁴.

Aile arabuluculuğunun amaçlarını birkaç başlık altında incelemek mümkündür.

1. Uyuşmazlığı Çözmek

Her somut durumun özelliklerine göre aile arabuluculuğunun farklı amaçları bulunmaktadır. Dolayısıyla bu amaçları sınırlandırmak mümkün görünmemektedir. Ancak aile arabuluculuğunun en çok kullanılan amaçlarını sıralamak mümkündür²⁵. Buna göre arabuluculuk sürecine dâhil olan tarafların farklı beklentileri bulunsa da, tüm arabuluculuk müzakerelerinde ortak amaç, uyuşmazlığı çözmektir²⁶.

Uyuşmazlıkların arabuluculuk süreciyle çözüme kavuşturulması mahkemelerin iş yükünü

---

¹⁸ **Elif Kısmet Kekeç**, Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, Ankara, 2014, s.63.

¹⁹ **Ali Halıcı/Musa Toprak**, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Mevzuatı, Başkent Üniversitesi, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2014, s.37; **Kekeç**, s. 60; **Mehmet Akif Tutumlu**, Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku, C. I, Ankara, 2009, s. 71; **Karagözoğlu**, s. 70-71.

²⁰ **Mustafa Serdar Özbek**, Avrupa Birliğinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (265-320), *TBB*, 2007/68, s. 524. (Kısaltma: Uyuşmazlık Çözümü); **Bilge Öztan**, Aile Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2004, s. 95.

²¹ **Karagözoğlu**, s. 72-73; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1244.

²² **Leyla Elbruz**, Ailenin Hukuk Açısından İncelenmesi İçin Teorik Çerçeve, Ankara, 1981, s. 73.

²³ **Nihal Coşkun**, Aile Arabuluculuğu Uygulama Becerileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hukuk Sayısı*, 21(44), 756-785, 2022, s. 759.

²⁴ Temel Arabuluculuk Eğitimi Eğitici Kitabı, Ankara 2017, s. 77.

²⁵ **Kekeç**, s. 48.

²⁶ **Deniz Kite**, 21. YY. da Arabuluculuk- Mediasyon (35-41), *Kayseri Ticaret Odası Dergisi*, 2007, s. 43.

azaltması itibariyle de tercih edilmektedir. Zira duruma özel çözümler sunan bir yöntem olarak arabuluculukta taraflar kendi ihtiyaç ve beklentileri uyarınca çözüme dâhil olabilmektedir. Dolayısıyla bir somut uyuşmazlıkta çözüm oluşturan herhangi bir öneri, başka bir uyuşmazlık için aynı sonucu getirmeyebilmektedir²⁷. Bu da her uyuşmazlığın kendine özgü dinamikleri oluşuyla açıklanabilen bir durumdur.

2. Tarafların Sürece Aktif Katılımını Sağlamak

Aile arabuluculuğu, evli çiftler arasında bir yüzleşme çağrısı niteliğindedir. Bu sayede eşler mevcut sorunları ile yüzleşme imkânı bularak aralarındaki husumeti bir uzman gözetiminde çözüme kavuşturabilmektedir²⁸. Aile arabuluculuğunun temel amacı, aile içi çatışmaların kaynağını tespit ederek bunları çözüme ulaştırabilmeleri için eşlere (ebeveynlere) yardımcı olmaktır. Aile arabuluculuğu sürecinde eşler (ebeveynler), arabulucunun yönlendirmeleriyle yapıcı bir şekilde tartışma ve çatışma yaratan durumu tespit etme imkânına kavuşurlar. Taraflar, arabuluculuk sürecine ilişkin bilgilendirildikleri gibi, arabulucu, görüşülen konularla ilgili olarak iki tarafın da hukuki açıdan bilgilendirildiğinden emin olmalıdır. Taraflar diledikleri anda, gönüllülük esasına dayalı bu süreci sonlandırabileceklerdir²⁹.

Arbulucu bu süreçte belirlenen ortak hedeflere ulaşmak için taraflara yardımcı olmayı amaçladığı gibi, tarafların birbirleriyle iletişim kurmaları için izlemeleri gereken adımların oluşturulmasını sağlar. Böylelikle gelecekte de aile içinde meydana gelebilecek olası çatışmanın çözüme kavuşturulmasında taraflara bazı iletişim becerileri kazandırmayı da hedeflemektedir³⁰. Bu hedefleri belirlerken, ailenin bir bütün olmasının yanı sıra, aile bireylerinin her birinin kendine özgü bir geçmişi, kişiliği ve savunma mekanizmasına sahip olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Aile arabuluculuğunun amacı, aile üyelerinin ulaşmayı istedikleri hedeflere yönelik uygun öneriler geliştirmektir³¹.

²⁷ **Gülsüm Duyan Çamur**, Aile Yaşam Döngüsü Ve Gelişimsel Farklılıklar, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 14(2), 2003, s. 65.

²⁸ **Süha Tanrıver**, Türk Aile Mahkemeleri, 3. Baskı, Ankara, 2014, s. 85.)

²⁹ **Mustafa Özbek**, II. Oturum, Tartışma, s. 99 (Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı- 1, Eskişehir 9-10 Kasım 2002, Yeni Türk Medenî Kanunu'nun Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Eskişehir, 2003, s. 93-109.

³⁰ **Turgut Akıntürk/Derya Ateş**, Türk Medenî Hukuku, C: II, Aile Hukuku, 16. Baskı, İstanbul, 2014, s. 273.

³¹ **Huriye Reyhan Demircioğlu**, 6325 Sayılı Kanun'un Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Uygulanabilirliği, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu (53-56), 6-7 Aralık 2018, s.70. <https://testapi.aybu.edu.tr/admin/genel/GetFile?id=4db24fd3-a751-44f4-bc2e-71cd8758aeba.pdf>. E.T. 29.11.2022.

3. Tarafların Kazançlı Çıkacağı Çözümler Üretmek

Arabuluculuk sürecinin bir diğer amacı da, her iki tarafın da kazançlı çıkacağı çözümlere ulaşmaktır. Kuşkusuz “kazanç” olgusu, her bir taraf için kendine özgü anlam ve içeriklerde olabilmektedir. Arabuluculuk açısından her iki tarafın ihtiyacı olan şeyi alabilmesi kazanç olarak kabul edilmektedir³². Bu nedenle arabuluculuğun her iki tarafa bütünlüycü çözümler öneren yönü önem kazanmaktadır. Özellikle devlet yargısına başvurulduğu takdirde elde edilemeyecek sonuçların arabuluculuk sürecinde imkân dâhilinde olması taraflar açısından arabuluculuğu cazip kılan özellikler arasındadır³³.

Uyuşmazlıklarda taraf menfaatleri o denli zıt olabilmektedir ki, bütünlüycü çözümlerin ortaya konulması oldukça güçleşebilmektedir. Bu bağlamda sorun çözücü yöntemlerle tarafları kendi çözümlerini üretmeye teşvik eden arabulucu, iki tarafı da çözümün bir parçası haline getirir. Metaforik bir yaklaşımla ifade etmek gerekirse bütünlüycü bir yaklaşımla soruna yaklaşan arabulucu, mevcut bir pastayı bölüştürmekle kalmaz, sadece paylaşılabilir bir pastayı büyütebilmektedir³⁴.

4. Sürdürülebilir Dostane İlişkileri Güçlendirmek

Aile arabuluculuğu, taraflara sunduğu avantajlar sayesinde aile uyuşmazlıklarının çözümünde yargı yoluna nazaran çok daha yararlı olabilmektedir. Her şeyden önce aile uyuşmazlıklarında, süreklilik arz eden ve duygusal yönü de bulunan bağımlı ilişkiler söz konusu olmaktadır. Örneğin boşanmayla sonuçlanan bir evlilikte ebeveynler, müşterek çocuklarının yetiştirilmesi ve korunması konusunda süregiden bir sorumluluk taşımamakta olup sağlıklı bir iletişim zeminini canlı tutmak zorundadırlar. Dava yolunun aksine arabuluculuk, bu ilişkilerin gelecekte de dostane bir bağlamda sürdürülmesine katkı sağlar. Bunun yanı sıra aile uyuşmazlıklarında gizlilik hususu diğer uyuşmazlıklara nispetle çok daha önem verilen bir husustur. Aile ilişkilerinin mahremiyetinin mutlak olarak korunması esastır. Öyle ki bu husus Anayasanın “özel hayatın gizliliği” başlıklı 20. maddesi ile anayasal güvenceye alınmıştır. Alenî bir süreç olan dava yolu, aile ilişkilerinin mahremiyetini gerektiği gibi korumakta yetersiz kalırken, gizliliğin egemen olduğu bir süreç olan arabuluculukta aile hayatının gizliliği

---

³² Oğuz Berksun, Boşanma, 2005, <http://www.psikiyatri.net/cat/index> sitesinden alınmıştır. E.T. 29.11.2022, s.54.

³³ Cem Özcan, Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu (383-396), *Sosyoloji Divanı Dergisi*, Y: 5, S:9, 9 Haziran 2017, s. 386.

³⁴ Tolga Akkaya, Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hâkimin Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı, (23-61), *Ankara Barosu Dergisi*, S:4, 2014, s. 31.

hassasiyetle korunmaktadır³⁵.

II. AİLE UYUŞMAZLIKLARININ ARABULUCULUK YÖNTEMİYLE ÇÖZÜLEBİLMESİ

Aile uyuşmazlıkları, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun "Aile Hukuku" başlığı altında yer alan ikinci kitabındaki hususlara ilişkin uyuşmazlıklar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle aile hukuku uyuşmazlıkları ağırlıklı olarak evlilik hukukundan, zaman zaman da soybağından doğan uyuşmazlıklar sınırlandırmak mümkündür. Aile hukuku temelde evlilik birliğine dayandığından, aile hukuku hükümleri, evlilik kurumu etrafında şekillenmektedir. Dolayısıyla aile hukuku uyuşmazlıklarını; "evlilikten önce henüz evlenme vaadiyle başlayan", "evlilik devam ederken" veya "evliliğin sona ermesi ile sona erdikten sonrasını kapsayan" süreçlerde ortaya çıkmasına göre sınıflandırmak mümkündür³⁶.

Evlilikten önce ve evlilik vaadinin yapılmasıyla ilerleyen süreçte ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar, "mal rejimi sözleşmesi" veya nişanlılığın sonlanmasından kaynaklanan "hediyelerin iadesi" konularında yoğunlaşmaktadır³⁷. Ancak belirtmek gerekir ki, aile hukuku uyuşmazlıkları arasında en yaygın olanı ise, boşanma olgusuna dayalı sorunlardır. Zira boşanma ile birlikte mal paylaşımı, tazminat talepleri, velayet gibi konular aile hukukun en belirgin uyuşmazlık konuları olarak ortaya çıkmaktadır³⁸.

A. AİLE UYUŞMAZLIKLARINDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİK

Aile hukukumuzda "süreklilik ve birlik", "eşler arasında eşitlik", "zayıfların korunması", "emredicilik", "devletin müdahalesi", "hâkimin takdir yetkisi" gibi birçok prensip bulunmaktadır³⁹. Bu prensipler, 1982 Anayasanın 41. maddesinde geçen "ailenin Türk toplumunun temeli olması" hükmü ile uyumludur⁴⁰. Söz konusu hüküm ile birlikte aile birliğinin korunması hususunda devlete bu alana müdahale etme imkânı getirilmiştir⁴¹. Yapılan düzenlemelerle aile hukuku bağlamında kurulabilecek ilişkiler oldukça

³⁵ Özbek, Aile Arabuluculuğu s. 90.

³⁶ Demircioğlu, s. 58.

³⁷ Akıntürk/Ateş, s. 273.

³⁸ Karagözoğlu, s. 84.

³⁹ Demircioğlu, s. 60; Öztan, Aile Hukuku, s. 5.

⁴⁰ Öztan, Aile Hukuku, s. 5.

⁴¹ Mustafa Alper Gümüş/ Mustafa Dural/ Tufan Ögüz: Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İstanbul, 2015, s. 41; Dural/Ögüz/Gümüş, s. 52.

sınırlandırılmış, bu düzenlemelere aykırı birliktelikler⁴² emredici düzenlemelerle aile hukuku kapsamı dışında bırakılmıştır⁴³.

“Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Aile Arabuluculuğu hakkındaki R (98) 1 sayılı Tavsiye Kararı” Türk kanun koyucusu için de yol gösterici niteliktedir. Tavsiye kararının 1. ilkesinde, çocuğun velayetine; çocuk ile kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hususların yanı sıra; boşanma ve ayrılık davalarında aile arabuluculuğuna elverişli uyuşmazlıklar; ailenin mal varlığına ve bu mal varlığı değerlerinin boşanmadan sonra nasıl paylaşılacağına; aile konutunun ve eşyalarının paylaşımına ilişkin malî hususlar aile arabuluculuğuna elverişli konu başlıkları olarak sıralanmıştır⁴⁴:

Aile arabuluculuğunun kapsadığı uyuşmazlıkların neler olduğu Türk hukukunda özel olarak düzenlenmemiştir. HUAK’ın “Amaç ve Kapsam” başlıklı birinci maddesinin ikinci fıkrası ile hangi uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olduğu hususunda çerçeve mahiyetinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıkları arabuluculuğa elverişlidir (HUAK.m.1/II, c.1).

Madde kapsamında getirilen bu düzenleme, doğası gereği aile hukuku uyuşmazlıkları için de geçerlidir. Dolayısıyla bir aile hukuku uyuşmazlığı tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri bir uyuşmazlık olması kaydıyla arabuluculuğa elverişli sayılmaktadır⁴⁵. Ancak, HUAK’ta arabuluculuğa elverişli uyuşmazlıkların kapsamı belirlenirken aile hukuku uyuşmazlıkları açısından bir istisnaya verilmemesi eleştirilmiştir⁴⁶, bazı istisnâ durumlar sayılarak bu kuralın yumuşatılması gerektiği ileri sürülmüştür⁴⁷.

HUAK m.1/II, c.2’de yer verilen düzenleme ile aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa uygun olmadığı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, aile içi şiddet iddiasını içermeyen aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olduğu söylenebilmektedir. Nitekim HUAK m. 18/III ile 2 Haziran 2018 günkü Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe

⁴² **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 71, 75; **Bilge Öztan**, Medeni Hukuk, Ankara, 2012, s. 321; **Demircioğlu**, s. 63.

⁴³ **Seyfullah Edis**, Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara, 1997, s. 157.

⁴⁴ **Özbek**, Aile Arabuluculuğu s. 85; **Janet Walker**, Introduction to Family Mediation Europe and its Special Characteristics and Advantages (Family Mediation in Europe, Proceedings, 4th European Conference on Family Law, Palais de l’Europe, Strasbourg, 1-2 October 1998, Germany 2000, s. 29.

⁴⁵ **Kemal Erdoğan/Alper Uyumaz**, Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, (119-169), *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 17, S: 1, 2015. (Basım Yılı: Şubat 2016), s. 138.

⁴⁶ **Erdoğan/Uyumaz**, s. 138.

⁴⁷ **Ahmet Başözen**, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Taslağı’na Dair Değerlendirme (235-239), *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 2, S:1-2, 2007, s. 236.

giren “30439 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Yönetmeliği’nin”, 22. maddesinin 5. fıkrasına göre, arabuluculuğa elverişli olan aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda, icra edilebilirlik şerhi verilmesine ilişkin incelemenin duruşmalı olarak yapılacağı belirtilerek aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olduğu hususu tekrarlanmıştır.

Ayrıca “Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin⁴⁸”, konusu para olmayan veya para ile değerlendirilemeyen hukukî uyuşmazlıkların arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşturulmasının sağlanmasında arabulucuya ödenecek ücretinin tespit edildiği birinci kısmında aile hukuku ile ilgili uyuşmazlıklarda saate dayalı ücretin belirlenmiş olması da, aile uyuşmazlıklarında aile arabuluculuğuna başvurulabileceğini teyit etmektedir⁴⁹.

HUAK, genel anlamda arabuluculuğu düzenleyen bir kanun olup aynı zamanda aile arabuluculuğuna ilişkin mevzuatımızdaki tek yasal düzenleme niteliğindedir⁵⁰. Ancak içerik itibarıyla arabuluculuğa ilişkin oldukça genel bir düzenleme olan HUAK, aile arabuluculuğunun uygulanması noktasında oldukça yetersiz kalmaktadır⁵¹. Her şeyden önce yalnızca “mahkemede dışı” arabuluculuğun düzenlenmiş olması, bunun bir göstergesidir. Yine, kanunun kapsamının belirlendiği 1. madde, 2. bentte geçen “Bu kanun, yabancılik unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır.” hükmü ile devletin müdahalesinin en yoğun olduğu aile hukuku alanında arabuluculuğun kapsamı kayda değer düzeyde sınırlandırılmıştır⁵².

B. AİLE İÇİ ŞİDDETİ İÇEREN UYUŞMAZLIKLARDA AİLE ARABULUCULUĞUNA BAŞVURULAMAMASI

HUAK m. 1 hükmünün aile uyuşmazlıkları için de uygulanabileceği kabul edilmekle birlikte, maddenin 2. fıkrasının 2. bendinde aile içi şiddet söz konusu olduğunda arabuluculuk faaliyetinin uygulanamayacağı düzenlenmektedir. Maddenin aksi yorumundan aile içi şiddetin söz konusu olmadığı aile hukuku ilişkilerinde aile arabuluculuğunun uygulanabilirliği kabul edilmektedir. Mevcut hukuki düzenlemeden anlaşıldığı gibi, aile arabuluculuğunun uygulama

---

⁴⁸ RG 27.12.2016, Sa. 29931.

⁴⁹ Karagözoğlu, s. 85.

⁵⁰ Atçeken, s. 70.

⁵¹ Duygu Dağlıoğlu, Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk (551-587), *ASBÜHFD*, S:2, Ankara, 2020, s. 560. Erdoğan/Uyumaz, s. 137.

⁵² Demircioğlu, s. 53-54; Atçeken, s. 70.

alanı daha ziyade malî hususlara ilişkin uyuşmazlıklarla sınırlandırılmıştır. Nişanlanmadan doğan hediyelerin iadesi talepleri, maddi ve manevî tazminat talepleri gibi hususlar bu bağlamda aile arabuluculuğunun kapsam alanında değerlendirilmektedir⁵³.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin yukarıda bahsedilen “Aile Arabuluculuğu hakkındaki R (98) 1 sayılı Tavsiye Kararının III. İlkesi” uyarınca devletler, “adaletsizlikten sakınılması ve aile üyelerinin korunması için, aile içi şiddet gibi bazı durumlarda” aile arabuluculuğa başvurulmasını sınırlayabilirler. “Yapılan araştırmalar, aile içi şiddet olaylarının varlığı veya taraflardan birinin diğerini tehdit etmesi hâlinde, arabuluculuğun uygun olmayabileceğini göstermiştir. Arabuluculuk sırasında yapılan müzakereler, tarafların herhangi bir korku veya baskı altında kalmadan, kendilerini güvende hissedecekleri bir ortamda gerçekleştirilmelidir⁵⁴” denilerek bu hususa işaret edilmiştir. HUAK m. 1, 2’de düzenlenen ve aile içi şiddet iddiasını içeren aile uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli sayılmamasına ilişkin hükmün mantığı da bu gerekçeye dayanmaktadır⁵⁵.

Gönüllülük esasına dayalı arabuluculuk sürecinin, tarafların herhangi bir korku ya da baskıya maruz kalmaksızın, kendilerini güvende hissettikleri bir ortamda yürütülmesi gerektiğinden⁵⁶, şiddetin herhangi bir türünün ortaya çıkması hâlinde arabuluculuk müzakereleri sürdürülmemelidir.

Arabulucu, arabuluculuk faaliyetine konu uyuşmazlıkta aile içi şiddet veya suistimalin bulunduğunu fark ederse, gerektiğinde arabuluculuk sürecini sonlandırmak da dâhil olmak üzere uygun gördüğü tüm tedbirleri derhal almak zorundadır⁵⁷. Doktrinde de aile içi şiddet iddiasını içeren uyuşmazlıkların aile arabuluculuğuna uygun olmadığı haklı olarak savunulmaktadır⁵⁸.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda⁵⁹ şiddetin tanımı “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle

---

⁵³ **Şükran Şıpka**, Türkiye’de Aile Arabuluculuğu Çalışmaları, İzmir Medeni Hukuk Günleri II- Aile Hukuku Sempozyumu Bildiri Özetleri (56-63), İzmir, 2018, s. 59; **Dağhoğlu**, s. 568; **Erdoğan/Uyumaz**, s. 143.

⁵⁴ **Akkaya**, s. 41; **Özbek**, Aile Arabuluculuğu s. 85.

⁵⁵ **Karagözoğlu**, s. 98.

⁵⁶ Adalet Komisyonu gerekçesi için Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ile Adalet Komisyonu Raporları (1/486), Sıra Sayısı: 233, Yasama Dönemi 24, Yasama Yılı 2.

⁵⁷ Arabuluculuk Sistemi ve Arabulucular İçin Model Etik ve Uygulama Kuralları m. 8-9. <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1512021075717T%C3%BCrkiye%20Arbulucular%20Etik%20Kurallar%C4%B1.pdf> sitesinden alınmıştır. E.T. 29.11.2022.

⁵⁸ **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1190.

⁵⁹ RG 20.03.2012, Sa. 28239.

veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı yahut özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” olarak yapılmıştır (m. 2, 1/d). Bu tanım kapsamında aile bireylerinin birbirlerine hakaret ederek sözlü şiddet uygulaması ya da yeterince parasal katkı sağlamayarak bakım yükümlülüğünü ihmal etmesinden kaynaklanan aile içi uyuşmazlıklar da aile arabuluculuğuna elverişsiz sayılacaktır. Bu sonuç, aile bireylerinin, aile arabuluculuğunun tedavi edici etkisinden mahrum kalmasına yol açtığı ve aile arabuluculuğunun kapsamını fazla daralttığı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁶⁰.

Gerçekten de doktrinde, şiddet kavramının geniş yorumlanması nedeniyle, aile uyuşmazlıklarının kapsamının aşırı ölçüde daraltacağına dikkat çekilmiştir. Bu yaklaşıma göre, boşanmaların ekseri çoğunluğu psikolojik şiddet iddialarına dayandığı gibi, mahkemeler de kararlarında bu iddialara dayanarak hüküm tesis etmektedirler. Bunun sonucunda boşanma davalarının fer'i sonuçlarının arabuluculuğa elverişli olamayacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla ancak boşanma davalarında tarafların ileri sürdükleri ve karara esas alınan maddi vakıalar arasında aile içi şiddet kapsamına giren unsurlardan herhangi birinin bulunmadığı durumlarda boşanmanın fer'i sonuçları arabuluculuğa elverişli olacaktır. Buradan yola çıkılarak boşanmanın fer'i niteliğindeki uyuşmazlıkların aile içi şiddet iddiası içerse dahi ihtiyari arabuluculuğa uygun hale getirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁶¹.

Biz bu görüşe katılmamaktayız. Zira alternatif bir çözüm yöntemi olan arabuluculuğun aile hukuku alanındaki özel uygulaması niteliğindeki aile arabuluculuğunda da tarafların sürece özgür iradeleriyle katılmaları esastır. Arabuluculuğa elverişlilik belirlenirken, tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği konulara işaret edilmesi, özgür iradenin varlığını olmazsa olmaz koşul olarak zaten ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bilhassa ispatı oldukça zor olan psikolojik şiddet durumlarında mağdur tarafça bu husus ortaya konulmadıkça arabulucunun niyet okuyuculuğu yapması da beklenemeyecektir. Bu nedenle tarafların şiddetin hangi türüne ilişkin olursa olsun herhangi bir baskı altında kalmaları ve bunu dile getirmeleri halinde zorunlu ya da ihtiyari ayrımı yapılmaksızın arabuluculuk sürecinin sonlandırılması gerekmektedir ki, tüm arabuluculuk uygulamalarında arabulucunun en önemli sorumluluklarından biri, henüz esasa girmeden önce tarafların özgür iradeleriyle sürece dâhil

⁶⁰ Özbek, Uyuşmazlık Çözümü s. 1191.

⁶¹ Samil Demir, Arabuluculuk ile Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi (211-288), ABD, 2014/2, s. 222.

olup olmadıklarını belirlemektir. Bu bağlamda şiddet içeren uyuşmazlıkların zorunlu ya da ihtiyari ayrımı yapılmaksızın arabuluculuğa elverişli olmadığı kanısındayız.

Diğer taraftan ise HUAK m. 1, 2 hükmünün, aile içi şiddet iddiasını da içeren her türlü özel hukuk uyuşmazlığının arabuluculuk kapsamından çıkartılması sonucunu doğuracak şekilde anlaşılmasının yanlış olduğu yönünde görüşler mevcuttur⁶². Sözü edilen hükmün, TMK m. 1 uyarınca kanunun özüne uygun bir biçimde daraltılarak yorumlanması ve sadece “konusu bizatihi aile içi şiddet olan uyuşmazlıklar” ile sınırlı tutularak uygulanması gerektiği ve aile içinde şiddet iddiasını da içeren hukuk uyuşmazlıkları açısından ise “sürmekte olan bir şiddet tehlikesinin mevcut olup olmadığı” hususu incelenerek değerlendirme yapılması gerektiği vurgulanmıştır⁶³.

Bu bilgiler ışığında, HUAK m. 1, 2 uyarınca aile arabuluculuğuna elverişli aile hukuku uyuşmazlıklarını, unsurları üzerinden incelemek gerekmektedir.

III. EVLENMEDEN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARIN ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİĞİ

A. EVLENMENİN YOKLUĞUNUN ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİĞİ

Evlenmenin “aynı cinsten iki kişi arasında yapılmış olması, evlendirme memuru önünde yapılmamış olması ve taraflardan birinin iradesini açıklanmamış olması” durumlarında söz konusu evlilik yok hükmündedir. Taraflar arasında evlilik ilişkisinin kurulmadığı bu durumlarda, evliliğin yok sayılması için mahkemeye başvurulmasına da gerek yoktur⁶⁴. Arabuluculuğa elverişlilik itibarıyla de evlenmenin yokluğu, kamu düzenine ilişkin bir uyuşmazlık olduğundan, arabuluculuğa elverişli değildir⁶⁵.

B. EVLENMENİN BUTLANININ ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİĞİ

Evlenmenin butlanı durumunda, şeklen bir evlilik ilişkisi meydana gelmişse de, sonradan ortaya çıkan bazı durumlarla evliliğin sakatlanmış olmasından bahsedilmektedir. TMK m. 156/f.1.c.2’ye göre “Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir

---

⁶² Demircioğlu, s. 72.

⁶³ Demircioğlu, s. 72.

⁶⁴ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 71,76, 77.

⁶⁵ Erdoğan/Uyumaz, s. 147.

evliliğin bütün sonuçlarını doğurur”⁶⁶. TMK.m.145 ve TMK.m.148-153 düzenlemeleri ile sayılan mutlak ve nisbî butlan durumlarında evlilik ilişkisini kendiliğinden geçersiz hâle gelmemekte, evlilik ilişkisinin sona ermesi için mahkemeye başvurmak gerekmektedir⁶⁷. Dolayısıyla mutlak ve nisbî butlan sebebine dayanan uyuşmazlıklar da, kamu düzenine ilişkin olup tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri hususlardan doğdukları için arabuluculuğa elverişli olmadıkları kabul edilmektedir⁶⁸.

C. BOŞANMANIN ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİĞİ

Boşanma, hukuken geçerli bir evliliğin kanunda öngörülen sebeplerin gerçekleşmesi halinde eşlerin açacağı boşanma davası sonucunda sona erdirilmesidir⁶⁹. Evlilik ilişkisini ortadan kaldıran bozucu yenilik doğuran bir dava olan boşanma davası, tarafların serbestçe tasarruf etme yetkisinin bulunmadığı bir uyuşmazlık türü olduğu için⁷⁰, boşanmadan doğan uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli olmamaktadır⁷¹.

1. Anlaşmalı Boşanma Sürecinin Arabuluculuğuna Elverişliliği

Uygulamada “Anlaşmalı Boşanma” olarak bilinen ve TMK 66/3. maddesi ile düzenlenen davalarda taraflar anlaşmaya ilişkin bir protokol hazırlayarak mahkemeye sunmaktadırlar. Eşlerin boşanmanın sonuçları üzerinde (bilhassa “boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda”) anlaşmaya varmaları halinde, anlaşma koşulları dikkate alınarak birey iradesine üstünlük tanıyan bir tutumla boşanmaya karar verilmektedir⁷². Zira kanun koyucu bu fıkarda evliliğin bir yıl sürmüş olması koşuluyla, eşlerin birlikte dava açmaları ya da diğer eşin açılan davayı kabul etmesi durumunda, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını varsayımsal olarak kabul etmektedir⁷³.

Bir yıllık süre dolmadığı halde anlaşmalı boşanma talebiyle dava açılmışsa, dava reddedilmemekte, yargılama devam ederken bir yıllık süre dolarsa dava koşulunun gerçekleştiğinden bahisle hüküm kurulmaktadır⁷⁴.

⁶⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 80; Öztan, Aile Hukuku, s. 323.

⁶⁷ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 80, 86

⁶⁸ Melis Taşpolat Tuğsavul, Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara, 2012, s. 82.

⁶⁹ Öztan, Aile Hukuku, s. 325; Dural/Öğüz/ Gümüş, s. 102-103.

⁷⁰ Taşpolat Tuğsavul, s. 82; Mustafa Serdar Özbek, Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesine Göre Arabuluculuk (113-141), *Ankara Barosu Dergisi*, S:3, 2001, s. 131. (Kısaltma: Avukatlık).

⁷¹ Erdoğan/Uyumaz, s. 148.

⁷² Nevzat Özdemir, Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul, 2003, s. 107.

⁷³ Öztan, Aile Hukuku, s. 416.

⁷⁴ İzzet Doğan, Türk Medeni Kanununda Süreler, İstanbul, 2007, s. 113.

Bir yıllık dava koşulunun sağlandığı durumlarda uyuşmazlık çekişmesiz yargı kapsamında değerlendirilirken, bu sürenin dolmadığı durumlarda çekişmeli yargı prensiplerine göre uyuşmazlık çözümlenmektedir⁷⁵. Doktrinde yaygın kabul gören görüş de bu yöndedir⁷⁶. Öyle ki, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı uyuşmazlığı olduğunu vurgulamak üzere çekişmeli yargıda kullanılan “taraf, davalı-davacı” terimlerinin yerine "aile birliğinin tarafları, evlilik birliğinin tarafları" veya "eşler" terimleri kullanılmaktadır⁷⁷.

Anlaşma protokolü hazırlanırken, tarafların boşanma konusunda anlaşmalarının yanı sıra, boşanmanın malî sonuçları ve varsa müşterek çocukların velayetine ve çocuklarla kişisel ilişki tesisine ilişkin hususların da belirlenmesi gerekmektedir. Mahkeme hâkiminin yapılan bu anlaşma metnini uygun bulması ile boşanma kararı verilir⁷⁸. Söz konusu anlaşmanın, hâkim tarafından onaylanıp hüküm verilmesine kadar hukukî bağlayıcılığı bulunmamaktadır⁷⁹.

Anlaşmalı boşanma taleplerinin mahkemeye sunulması esnasında taraflar hâkimin teklifi ile ya da kendi istekleriyle aile arabuluculuğuna başvurabilmektedirler. Aile arabulucusu, çekişmeli boşanma ile başlayan bir süreçte evlilik birliğinin yeniden tesisi imkânı varsa bu yönde çaba gösterebileceği gibi; müşterek hayatın yeniden tesisinin mümkün olmadığı durumlarda da boşanma sürecinin anlaşmalı boşanma formülüne uyarlanarak daha kısa ve tarafların beklentilerine daha uygun bir çözümle sonuçlandırılması yönünde de etkili olabilmektedir⁸⁰.

2. Boşanma ve Ayrılık Davasında Alınacak Geçici Önlemler ve Tedbir Nafakasının Arabuluculuğa Elverişliliği

Boşanma davasının açılmasıyla birlikte eşlerin ve varsa müşterek çocukların zarar görmeleri muhtemeldir. Bu durumu göz önüne alan koyucu TMK m. 169 düzenlemesi ile aile mahkemesi hâkimine, davanın devamı süresince geçici önlemleri re’sen alma yetkisi tanımıştır. Bu önlemler arasında eşlerin barınması, iaşesi, malvarlığı değerlerinin yönetimi, çocukların bakım ve korunması gibi hususlar örnek gösterilebilir. Boşanma ve ayrılık davasının açılması tarafların bakım ve geçindirme yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığından, eşlerden birisinin kendi imkânlarıyla bakımını ve geçimini sağlayamadığı durumlarda ilgili eş lehine “tedbir

⁷⁵ İzzet Doğan, Anlaşmalı Boşanma, *Legal Hukuk Dergisi*, 2004/2), s.373 vd.

⁷⁶ Öztan, *Medeni Hukuk*, s. 421.

⁷⁷ Öztan, *Medeni Hukuk*, s. 421.

⁷⁸ Öztan, *Medeni Hukuk*, s. 417.

⁷⁹ Özdemir, s. 155–157.

⁸⁰ Karagözoğlu, s. 109.

nafakasına” hükmedilmektedir⁸¹.

Boşanma veya ayrılık davasının açılması durumunda aile mahkemesi hâkiminin re’sen alabileceği bu önlemler kamu düzeniyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle sözü edilen bu önlemlere karar verilmesi, bunların değiştirilmesi ya da kaldırılmasına ilişkin uyuşmazlıklar, arabuluculuk kurumunun kapsamı dışındadır⁸².

3. Boşanma ve Ayrılığın Çocuklara İlişkin Sonuçlarının Arabuluculuğa Elverişliliği

25.01.1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin “Arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümünde diğer konular” başlıklı 13. maddesinde “Anlaşmazlıkların önüne geçmek veya çözmek, adli bir merci önünde çocukları ilgilendiren davaları önlemek için taraflar, arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümüne yönelik diğer tüm yöntemlerin uygulanmasını ve taraflarca belirlenen uygun durumlarda bu yöntemlerin bir anlaşmaya varmakta kullanılmasını teşvik ederler.” hükmüne yer verilmiştir. Türkiye de sözleşmenin 1. maddesinin 4. paragrafı uyarınca, “Sözleşmenin adli bir makam önünde boşanma davaları, ayrılık davaları, çocukların velayetine ilişkin davalar, ebeveynle çocuk arasında kişisel ilişki kurulması ve babalığın mahkeme kararı ile kurulmasına ilişkin davalarda uygulanacağını” beyan etmiştir⁸³.

HUAK m.1/II hükmü gereğince tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konular arabuluculuk kurumuna elverişli olduğundan, boşanma ve ayrılığın çocuklara ilişkin sonuçları arabuluculuk kapsamı dışındadır. Zira, bu hususlar tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardan değildir⁸⁴. Ebeveynlerine göre nispeten güçsüz konumdaki çocuk, kendi haklarını koruyabilecek bir konumda olmadığı gibi, ebeveynlerin çocuğa zarar verebilecek bir anlaşma yapmaları dahi olasılık dâhilindedir. Tüm bu olasılıkların dikkate alınması durumunda iştirak nafakasına ilişkin uyuşmazlıklar için de arabuluculuk yöntemi uygulanamamaktadır⁸⁵.

Mevzuat hükümlerimize bakıldığında ise, TMK m. 184/b.5’te yer alan “Boşanma veya

⁸¹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 131; Öztan, Aile Hukuku, s. 449.

⁸² Beyhan Kaplan Güler, Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul, 2014, s. 114; M. Turgay Bilge, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I (93-114), İstanbul, 2014, s. 106.

⁸³ Kaplan Güler, s.181; Şimşek, s.60; Tazıcı, s. 95.

⁸⁴ Kaplan Güler, s. 134; Bilge, s. 105-106.

⁸⁵ Kaplan Güler, s. 167, 182, 193.

ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz.” düzenlemesi ve m. 326/III’de yer alan “Çocuk ile kişisel ilişkiye yönelik bir düzenleme yapılincaya kadar velayet hakkına sahip veya çocuk kendisine bırakılmış kişinin rızası dışında kişisel ilişki kurulamaz.” hükmü kapsamında, çocukla kişisel ilişkiye mahkemenin karar vereceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, anlaşma belgesi niteliğindeki bir boşanma protokolünde çocuk ile kişisel ilişki kurma hususuna dair hususun ancak hâkimin onayı ile geçerlilik kazanacağı açıktır⁸⁶.

4. Boşanmada Maddî Tazminatın Arabuluculuğa Elverişliliği

TMK m. 174/I hükmü ile, “Boşanmada kusuru bulunmayan veya daha az kusurlu bulunan ve boşanma nedeniyle mevcut veya beklenen menfaatleri zedelenen tarafın kusurlu diğer taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebileceği” düzenlenmiştir. “Tazminat isteyen tarafın kusursuz ya da daha az kusurlu olması”, “davalı tarafın kusurlu olması” ve “tazminat isteyen tarafın mevcut veya beklenen bir menfaatinin boşanma yüzünden zedelenmiş olması” olarak üç başlık halinde toplanabilecek olan şartlar gerçekleşince⁸⁷, hâkim uygun bir maddî tazminata hükmetmektedir.

Maddî tazminata ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri hususlardan olduğu için, arabuluculuk kurumuna elverişlidir⁸⁸. Dolayısıyla bu hususa ilişkin anlaşmanın ayrıca hâkimin onayına sunulması gerekmemektedir⁸⁹. Ancak, taraflar arasındaki evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen somut olaylarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem⁹⁰ mevcutsa, HUAK m.1/II, c.2 uyarınca boşanma davası ile talep edilebilecek ya da boşanma kararının kesinleşmesinden sonra talep edilebilecek bu tazminat talepleri açısından arabuluculuğa başvurulamamaktadır⁹¹.

5. Boşanmada Manevî Tazminatın Arabuluculuğa Elverişliliği

TMK m.174/II uyarınca gerekli şartlar⁹² ortaya çıktığında boşanma sonucunda manevî zararlar da talep edilebilmektedir. İlgili hükme göre, “Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden

⁸⁶ Kaplan Güler, s.167; Erdoğan/Uyumaz, s.156; Karagözoğlu, s.94; Demircioğlu, 2015, s.75; Tazıcı, s. 96.

⁸⁷ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 145, 146; Öztan, Aile Hukuku, s. 480-492.

⁸⁸ Kaplan Güler, s. 123; Bilge, s. 104.

⁸⁹ Erdoğan/Uyumaz, s. 151-152.

⁹⁰ Bilge, s. 105.

⁹¹ Şamil Demir, Arabuluculuk İle Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi (213-228), *Ankara Barosu Dergisi*, Y:72, S:2, 2014, s. 222. (Kısaltma: Arabuluculuk); Bilge, s. 105.

⁹² Dural/Öğüz/Gümüş, s. 147, 148; Öztan, s. 492-496.

kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir”. Manevî tazminat, boşanma davası görülürken istenebileceği gibi, boşanma hükmü kesinleştikten sonra ayrı bir davayla da istenmesi de mümkündür⁹³.

Manevî tazminata ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardan olup, manevî tazminatla ilgili anlaşmazlıklar arabuluculuk kurumuna elverişlidir⁹⁴. Ancak, maddî tazminat hususunda olduğu gibi, evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen somut olaylarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem bulunuyorsa, HUAK m.1/ II, c.2 uyarınca, boşanma davası ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek tazminat talepleri arabuluculuğa elverişli değildir⁹⁵.

6. Yoksulluk Nafakasının Arabuluculuğa Elverişliliği

TMK m.175 hükmü boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olan ve kusuru diğer taraftan daha ağır olmayan tarafın, diğer tarafın malî gücü oranında geçimi için süresiz olarak nafaka isteyebilme hakkının bulunduğunu düzenlemektedir. Doktrinde “yoksulluk nafakası” olarak adlandırılan bu taleplerde, maddî ve manevî tazminat davalarından farklı olarak nafaka yükümlüsünün kusuru aranmamaktadır⁹⁶.

Yoksulluk nafakasına ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklardan olup, yoksulluk nafakasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk kurumuna başvurulması mümkündür⁹⁷. Ancak, evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen somut olaylarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem bulunuyorsa, HUAK.m.1/ II, c.2 uyarınca boşanma davası ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek yoksulluk nafakası taleplerinde arabuluculuğa başvurulamamaktadır⁹⁸.

⁹³ Öztan, s. 494; Akıntürk/ Ateş, s. 301.

⁹⁴ Kaplan Güler, s. 128; Bilge, s. 104.

⁹⁵ Demir, Arabuluculuk, s. 222; Bilge, s. 105.

⁹⁶ Necmeddin Feyzioğlu, Aile Hukuku Dersleri, İstanbul, 1971, s. 1036; Dural/Ögüz/Gümüş, s. 148-149; Öztan, Aile Hukuku, s. 500; Akıntürk/ Ateş, s. 302.

⁹⁷ Kaplan Güler, s. 140; Bilge, s. 104.

⁹⁸ Bilge, s. 105.

D. BAZI AİLE HUKUKU UYUŞMAZLIKLARININ ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİĞİ

1. Yardım Nafkasına İlişkin Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

TMK m. 352/I uyarınca kişilerin, yoksulluğa düşen hısımlarına yardım etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Madde hükmünden anlaşılacağı üzere, nafaka vermekle yükümlü olanlar üstsoy, altsoy ve kardeşler olarak sınıflandırılmaktadır. Kanun koyucu üstsoy ve altsoy için bir herhangi bir sınırlama öngörmemişken; yansoylar açısından yalnızca “refah içinde olan kardeşleri” yükümlü tutmuştur. Diğer taraftan, nafaka isteyecek olanların nafaka yükümlülerinden dilediği birine başvurması mümkün olmamakta, belirli bir sıranın (mirasçılıktaki sıra) uyularak istemde bulunulması gerekmektedir (TMK m.365/I)⁹⁹.

Yardım nafkasına ilişkin uyuşmazlıklar da tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklardan olduğu için, arabulucuya elverişlidir¹⁰⁰.

2. Soybağına İlişkin Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

Dar anlamda soybağı, çocuk ile anne ve babası arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir. Ana ile çocuk arasındaki soybağı ilişkisi, “doğum” ve “evlât edinme” yolu ile kurulmakta iken; baba ile çocuk arasında soybağı ilişkisi, “ana ile evlilik”, “tanıma”, “hâkim hükmü” ve “evlât edinme” yöntemleri ile kurulmaktadır¹⁰¹.

TMK 322. maddeye göre, “Ana, baba ve çocuk, ailenin huzur ve bütünlüğünün gerektirdiği şekilde birbirlerine yardım etmek, saygı ve anlayış göstermek ve aile onurunu gözetmekle yükümlüdürler”. Bununla birlikte, çocuk ile ebeveyni arasında soybağı ilişkisinin kurulması, çocuğun soyadı, vatandaşlığı ve mirasçılığı gibi kişisel durumları üzerinde de belirleyici olduğu gibi, soybağı ilişkisinin kurulması ebeveynlere çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkı tanımakta, ayrıca, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine katılma yükümlülüğü de doğurmaktadır. Soybağından doğan uyuşmazlıkların kamu düzeni ile de yakından ilgili olduğu açıktır. Bu nedenle, soybağından doğan uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli sayılmamaktadır¹⁰².

⁹⁹ Akıntürk/Ateş, s. 443-454; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 358-370.

¹⁰⁰ Erdoğan/Uyumaz, s. 158.

¹⁰¹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 253; Akıntürk/Ateş, s. 327-328; Fezyioğlu, s. 322, 323, 358; Öztan, Aile Hukuku, s. 520 vd.

¹⁰² Özbek, Avukatlık, s. 131; Özbek, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1020.

Bununla birlikte, doktrinde bir görüşe göre¹⁰³, çocuk ile baba arasında soybağının kurulması, Cumhuriyet Savcısının yer aldığı davalar hariç olmak üzere, babanın kabulünü gerektirdiğinden bu uyuşmazlıklar açısından arabuluculuk kurumunun uygulanmasında yasal bir engel bulunmamaktadır¹⁰⁴.

3. Vesayete İlişkin Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

“Kanunda öngörülen bazı sebeplerden dolayı kendisini ve malvarlığını yönetmekten aciz olan ergin kişilerin kendisini ve malvarlığını korumayı ve yapılacak olan hukukî işlemlerde onları temsil etmeyi amaçlayan hukukî kurum”¹⁰⁵ olan vesayeti gerektiren durumlar, “küçüklük” ve “kısıtlanma” olmak üzere iki başlık halinde sıralanmaktadır. Bu nedenle velâyet altında bulunmayan çocuklar ve kısıtlanan ergin kişilere bir vasi atanmaktadır¹⁰⁶.

Kanun koyucu, vesayeti gerektiren durumları düzenlemekle kalmamış; ayrıca, vasinin kişiliğine ilişkin hususları da düzenleme konusu yapmıştır. Örneğin, TMK'nın 413 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, “Vesayet makamı, bu görevi yapabilecek yetenekte olan bir ergini vasi olarak atar” denildikten sonra somut olayda vasinin bu görevi yapabilecek yetenekte olup olmadığı hususu hâkimin takdirine bırakılmıştır (TMK m.4). Maddeye göre vasi olacak kişinin ergin olması da ikinci bir koşul olarak öngörülmüş olmakla birlikte, söz konusu iki olumlu şartın gerçekleşmesi bir kişinin vasi olarak atanabilmesi için yeterli görülmemiştir. Vasiliğe engel teşkil eden durumların sıralandığı TMK m. 418 hükmü uyarınca, somut olayda vasiliğe engel bir hâlin de söz konusu olmaması koşulu da aranmaktadır (MK. m.418)¹⁰⁷.

Vesayete ilişkin hususların kanunda düzenleniş şeklinden de anlaşıldığı gibi, vesayet kurumu da kamu düzeni ile yakından ilgilidir. Zira, vasi olarak atanacak kişi, nispeten zayıf durumda bulunan kişiyi temsil ederken onun şahıs varlıklarını ve malvarlıklarını korumakla yükümlü tutulmuştur. Dolayısıyla, vesayet hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı kabul edilmektedir¹⁰⁸.

¹⁰³ Özbek, Avukatlık, s. 131; Özbek, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1020.

¹⁰⁴ Erdoğan/Uyumaz, s. 159.

¹⁰⁵ Akıntürk/Ateş, s. 469.

¹⁰⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 397; Öztan, s. 756 vd; Feyzioğlu, s. 484-487; Akıntürk/ Ateş, s. 479.

¹⁰⁷ Akıntürk/Ateş, s. 489-491; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 406-407; Öztan, s. 771- 777; Feyzioğlu, s. 494-497.

¹⁰⁸ Erdoğan/Uyumaz, s. 160.

4. Mal Rejiminin Tasfiyesinden Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

Aileyi oluşturan unsurlar arasında bulunan ve ailenin temel işlevlerinden biri olan ekonomik işlev, eşlerin evlilik birliği içinde edindikleri malvarlığı değerleri yönetiminin düzenlenmesini gerektirmektedir. Evlenme ile birlikte eşlerin evlilik öncesi ve sonrası edindiği malvarlıkları, her iki tarafın hak ve yükümlülükleri itibarıyla mal rejimi sistemine göre belirlenmektedir. Şu halde, mal rejimleri “Evlilik halinde eşlerin gerek evlilik süresince, gerek evlilik son bulduğunda malvarlıkları üzerindeki hak ve yükümlülüklerini tayin eden kurallar topluluğu¹⁰⁹” olarak tanımlanabilmektedir.

Arabuluculuğa elverişliliğe ilişkin genel çerçeveyi oluşturan HUAK m.1 ve m.2 düzenlemelerinde öngörülen genel kriter uyarınca, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri işlem veya ilişkiler arasında yer alan mal rejiminin tasfiyesinden doğan uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olduğu kabul edilmektedir. Bu kapsamda mal rejiminin tasfiyesinden doğan uyuşmazlıklar taraflar üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri hususlardan olduğu için, aile arabuluculuğuna elverişlidir¹¹⁰.

Aynı şekilde bu davalar HMK kapsamında davayı kabul, davadan feragat, sulh gibi taraf işlemleri aracılığıyla ile sonlandırılabilir¹¹¹.

Ancak, evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen somut olaylarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem bulunuyorsa, boşanma davası ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek mal rejiminin tasfiyesinden doğan alacak talepleri , HUAK.m.1/ II, c.2 uyarınca arabuluculuğa elverişli sayılmamaktadır¹¹².

Öte yandan Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, konuyla ilgili önemli bir kararında mal rejiminin tasfiyesini, anlaşmalı boşanma davasının kapsamında görmemiş; taraflarca

---

¹⁰⁹ **Ahmet M. Kılıçoğlu**, Medenî Kanun’umuzun Aile - Miras - Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler (Genişletilmiş 3. Baskı), Ankara, 2014, s. 183; **Zafer Zeytin**, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi (5. Baskı). Ankara, 2021, s.35; **Ömer Uğur Gençcan**, Mal Rejimleri Hukuku (Genişletilmiş 7. Baskı), Ankara, 2020, s. 84.

¹¹⁰ **Şükran Şıpka**, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı”nın Değerlendirilmesi (163-175), *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:6, S:12, 2007, s. 174; **Kaplan Güler**, s. 157.

¹¹¹ **Kaplan Güler**, s.157; **Erdoğan/Uyumaz**, s.154; **Demircioğlu**, 2015, s.79; **Hande Tazıcı**, Boşanmanın Hukuki Sonuçlarına İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk (Danışman: Gamze Turan Başara), Çankaya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 90.

¹¹² **Demir**, Arabuluculuk, s. 222; **Bilge**, s. 105.

boşanmanın mâlî sonuçları ile çocukların durumu hususunda anlaşmalı boşanma tutanağında kabul ettikleri hususların, mal rejiminin tasfiyesine yönelik istemleri içermeyeceğine işaret etmiştir¹¹³. Kararda anlaşmalı boşanma protokolünün TMK'nın 174. maddesinde düzenlenen boşanma nedeniyle maddî ve manevî tazminat ile 175. maddesinde düzenlenen yoksulluk ve 182. maddesinde düzenlenen iştirak nafakası talep haklarına ilişkin olduğundan bahisle, bu hususları düzenleyen bir anlaşma protokolünün mal rejiminin tasfiyesini de içerdiği şeklinde genişletici bir yorum yapılamayacağına yer verilmiştir.

Yargıtay kararı ışığında, taraflarca boşanma sonrası ekonomik varlığı korumak üzere aile arbuluculuğuna başvurulduğu bir durumda anlaşma belgesi oluşturulurken tüm hususların açık bir şekilde ifade edilmesinin önemi anlaşılmaktadır. Buna göre katılma alacağı ile değer artış payı alacağına konu malvarlığı değerlerinin neler olduğu; edinilmiş mallardan kaynaklanan alacakların paylaşılma usulü; katkı payı, katılma ve değer artış payı alacağı konusundaki kabul ve feragatler açık bir şekilde anlaşma belgesinde belirtilmelidir¹¹⁴.

Yargıtay'ın sözü edilen kararını, aile arbuluculuğunun kapsamını daralttığı şeklinde yorumlamak doğru olmayacaktır. Zira Yargıtay, anlaşmalı boşanmada TMK m. 166/III uyarınca tarafların anlaşma sağlayabileceği hususların, boşanmanın mâlî sonuçları kapsamında maddî ve mânevî tazminat ile yoksulluk ve iştirak nafakası ile sınırlı olduğunu belirttikten sonra, mal rejiminin tasfiyesine ilişkin anlaşmanın ayrıca düzenlenmesi ve boşanma kararına ilişkin mahkeme hükmünde de açıkça gösterilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Aksi takdirde yapılan anlaşmanın mal rejiminin tasfiyesini kapsadığı kabul edilmeyecektir. Üstelik Yargıtay, anlaşmalı boşanmanın belirtilen bu koşulları taşımamasına karşın, davacının dava dilekçesinin ekinde anlaşma belgesini sunması ve duruşmadaki beyanını dikkate alarak, bu hususları “mahkeme içi ikrar” olarak kabul etmiş ve davacı aleyhine kesin delil olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Yargıtay'ın bu kararında anlaşma tutanağını imzalayan davacının tutanağa aykırı taleplerini dürüstlük kuralına (TMK m. 2) aykırı görmesi de, anlaşmaya verdiği değeri ortaya koyması itibariyle önemlidir.

---

¹¹³ “...Anlaşmada ayrıca yer verilmemişse tarafların aralarındaki akdi ilişkiyi tasfiye ettikleri kabul edilemez. Görüldüğü üzere, mal rejiminin tasfiyesi anlaşmalı boşanma kapsamında değildir. Başka bir anlatımla boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenleme, mal rejiminin tasfiyesine yönelik istemleri içermez. ... Yukarıda yapılan açıklamaların sonucu olarak; kural olarak, anlaşmalı boşanma davasında taraflar arasında akdedilmiş olan boşanma protokolünde yer alan mal rejimi hukukundan kaynaklanan anlaşma maddelerinin mahkeme kararında yer alması veya protokolün mahkemece onaylanması gerekir. Mal rejiminden kaynaklanan talepler boşanmanın ferilerinden olmadığından ayrıca dava konusu edilebilirler. ...” YHGK 10.02.2010, 4-65/68 (MİHDER 2010/3, s. 557-561).

¹¹⁴ Karagözoğlu, s. 112-113.

Özetlemek gerekirse, Yargıtay'ın bu kararında belirtilen kıstaslara göre, anlaşmalı boşanma davasında taraflar arasında imzalanmış olan anlaşmalı boşanma protokolünde mal rejimine ilişkin anlaşma maddelerinin mahkeme kararında gösterilmesi ya da anlaşma protokolünün mahkemece onaylanarak hükmün eki hâline gelmesi durumunda, mal rejiminin tasfiyesine dayalı uyuşmazlıkların da aile arabuluculuğuna elverişli olduğu kabul edilmektedir¹¹⁵.

a. Boşanma Davasıyla Birlikte Açılan Mal Rejimine Dayalı Alacak Davasında Aile Arabuluculuğuna Başvurulması

Eşler arasında mal rejiminin tasfiye edilmesi için, evliliğin boşanmayla sona ermiş ve buna ilişkin mahkeme kararının kesinleşmiş olması gerekmektedir (TMK m. 225). Mal rejiminin tasfiyesi davası boşanma davasıyla birlikte ya da bağımsız olarak ayrı bir dava şeklinde açılmışsa, mal rejiminin tasfiyesi davası boşanma davasından ayrılarak ayrı bir esas numarası almakta ve mal rejiminin tasfiyesi davasında boşanma davası bekletici mesele yapılarak boşanma kararının kesinleşmesi beklenmektedir. Bu nedenle, boşanma sebebiyle mal rejiminin tasfiyesine ilişkin arabuluculuk anlaşma belgelerine HUAK madde 18/II kapsamında icra edilebilirlik şerhi verilmemektedir. Zira bu anlaşmanın hüküm doğurabilmesi için öncelikle boşanmaya karar verilmiş olması gerekmektedir. Mahkemece boşanmaya karar verildikten sonra, mal rejiminin tasfiyesine ilişkin anlaşma taraf menfaatlerine uygunluk açısından incelenmekte ve anlaşma içerik itibarıyla uygun bulunup onaylandıktan sonra geçerlilik kazanmaktadır¹¹⁶. Mahkeme hâkimi tarafından yapılan bu inceleme, HUAK m. 18/III kapsamındaki şekli incelemenin ötesinde, esasa ilişkin bir incelemedir¹¹⁷. Mahkemece onay verilmesi ile mal tasfiyesine ilişkin anlaşma belgesi mahkeme hükmü haline gelmektedir¹¹⁸.

b. Boşanma Davasından Sonra Açılan Mal Rejimine Dayalı Alacak Davasında Aile Arabuluculuğuna Başvurulması

Mal rejiminin tasfiyesi davası, boşanma davasının eki niteliğindeki olmadığından, boşanma davası kesinleştikten sonra da açılabilir. Boşanmanın kesinleşmesinden sonra açılan mal rejiminin tasfiyesi davalarında, aile arabuluculuğuna başvurulmasına yasal bir engel

---

¹¹⁵ Karagözoğlu, s. 116 vd.

¹¹⁶ Tazıcı, s. 90.

¹¹⁷ Demircioğlu, 2015, s.79-80; Karagözoğlu, s.97; Tazıcı, s. 90.

¹¹⁸ Erdem Şimşek, Arabuluculuğun Değerlendirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Ersin Erdoğan (Ed.), Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümü İçin 113 Düzenlenmesi Gereken Ayrı Bir Arabuluculuk Kanunu İle İlgili Değerlendirme (57- 76), Ankara, 2018, s. 66.

bulunmamaktadır. Mal rejiminden kaynaklanan davalar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri hususlardan olup aldığından, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 137 ve 140 uyarınca hâkimin tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik etme zorunluluğu da bulunmaktadır. Bu aşamada aile arabuluculuğu yoluyla uyuşmazlık çözülebilmektedir. Boşanmanın kesinleşmesinden sonra yapılan anlaşmalar HUAK m. 18/II hükmü kapsamında icra edilebilirlik şerhi alınmak suretiyle ilâm niteliğinde belge statüsüne kavuşabilmektedirler¹¹⁹.

Boşanmanın kesinleşmesinden sonra ortaya çıkan mal rejiminin tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli ise de, genel düzenleme uyarınca, HUAK m. 1/II'nin devamında belirtildiği üzere, aile içi şiddet iddiasının söz konusu olduğu durumlarda arabuluculuk sürecine başvurulamamaktadır. Bu nedenle, konunun aile arabuluculuğuna uygunluğunun denetimi yapılırken, somut olayda aile içi şiddet (fiziksel, cinsel, ekonomik ya da psikolojik şiddet) bulunup bulunmadığı konusunda bir belirleme yapılarak konunun arabuluculuğa elverişliliği değerlendirilmelidir¹²⁰.

SONUÇ

Toplumumuzun ortak alışkanlıklarıyla uyumlu olmasına karşın, uygulamada devlet yargısına alternatif olarak kabul edilmesinde birtakım çekincelerin bulunduğu arabuluculuk kurumu her geçen gün daha geniş bir işlerlik kazanmaktadır. Ancak farklı hukukî ilişkilerde farklı dinamikleri bulunan arabuluculuk kavramı, aile arabuluculuğu özelinde kendine özgü nitelikler taşımaktadır. Evlilik birliği devam ederken yaşanan sorunlara çözüm bulmak üzere uzman desteğinden yararlanmak gibi toplumsal bir alışkanlığın sınırlı olduğu ülkemiz koşullarında, aile arabuluculuğunun etkili bir uygulama alanı bulması zaman gerektirmektedir. Zira halihazırda devlet yargısına olan sarsılmaz inanç karşısında yaptırım gücü oldukça sınırlı olan bir arabuluculuk uygulamasının alternatif çözüm yöntemi olarak yaygın kabul görmesi beklenemeyeceği gibi; ailenin mahremiyetinin en üst düzeyde korunması gerektiğine yönelik toplumsal inanç da arabuluculuk kurumuna mesafeli duruşu bir yönüyle açıklamaktadır.

---

¹¹⁹ Erdoğan/Uyumaz, s.154; Demircioğlu, s.79-80; Karagözoğlu, s.94; Kaplan Güler, s.157; Tazıcı, s. 91.

¹²⁰ Kaplan Güler, s.157-158; Erdoğan/Uyumaz, s.154-155.

Öte yandan toplumsal uzlaşya bir katkı niteliğindeki arabuluculuk kültürünün aile hukuku uyuşmazlıklarında da yaygınlaşacağı söylenebilmektedir. Ancak bu sürecin hızlandırılması açısından hukukun yanı sıra psikoloji ve sosyoloji bilimlerine de vakıf uzman, nitelikle aile arabulucularının yetiştirilmesi; bu hizmetin sunulduğu merkezlerin ülke çapında yasal standartlara uygun olarak faaliyet göstermesi ve yasal mevzuatın yoruma yer vermeyecek açıklıkta hükümlerle revize edilmesinin faydalı olacağı da ortadadır.

KAYNAKÇA

AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ, Derya, Türk Medenî Hukuku, C;II, Aile Hukuku, 16. Baskı, İstanbul, 2014.

AKKAYA, Tolga, Boşanma Davasında Alınabilecek Geçici Hukuki Korumalar veya Hâkimin Müdahalesi Yoluyla Çocuğun Korunması Kapsamında Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Süreci (Aile) Danışmanlığı (23-61), *Ankara Barosu Dergisi*, S:4, 2014.

ATÇEKEN, Cemre, Türk Hukukunda Aile Arabuluculuğu (Danışman: Mahmut Kızır), Karatay Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2021.

BAŞÖZEN, Ahmet, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Taslağı'na Dair Değerlendirme (235-239), *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 2, S:1-2, 2007.

BERKSUN, Oğuz, Boşanma, 2005. <http://www.psikiyatri.net/cat/index> sitesinden alınmıştır. E.T. 29.11.2022.

BİLGE, M. Turgay, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I (93-114), İstanbul, 2014.

BULUR, Alper, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi (30-46), *Ankara Barosu Dergisi*, Y: 65, S: 4, 2007.

COŞKUN, Nihal, Aile Arabuluculuğu Uygulama Becerileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hukuk Sayısı*, 21(44), 756-785, 2022.

ÇAMUR, Gülsüm Duyan, Aile Yaşam Döngüsü Ve Gelişimsel Farklılıklar, Toplum ve Sosyal Hizmet *Dergisi*, 14(2), 2003.

DAĞLIOĞLU, Duygu, Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk (551-587), *ASBÜHFD*, S:2, Ankara, 2020.

DEMİR, Samil, Arabuluculuk ile Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi (211-288), ABD, 2014/2.

----- Arabuluculuk İle Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi (213-228), Ankara Barosu Dergisi, Y:72, S:2, 2014. (Kısaltma: Arabuluculuk).

DEMİRCİOĞLU, Huriye Reyhan, 6325 Sayılı Kanun'un Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Uygulanabilirliği, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu (6-7 Aralık 2018). <https://testapi.aybu.edu.tr/admin/genel/GetFile?id=4db24fd3-a751-44f4-bc2e-71cd8758aeba.pdf>. E.T. 29.11.2022.

DEMİREL, Çağatay, Bireylerin Aile Arabuluculuğuna Bakış Açılarının Çatışma Çözüm Stilleri Üzerinden İncelenmesi (Danışman: Neylan Ziyalar), İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022.

DOĞAN, İzzet, Anlaşmalı Boşanma, *Legal Hukuk Dergisi*, 2004/2.

----- Türk Medeni Kanununda Süreler, İstanbul, 2007.

EDİS, Seyfullah, Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara, 1997.

ELBRUZ, Leyla, Ailenin Hukuk Açısından İncelenmesi İçin Teorik Çerçeve, Ankara, 1981.

ERDOĞAN, Kemal / UYUMAZ, Alper, Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, (119-169), *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 17, S: 1, 2015. (Basım Yılı: Şubat 2016)

FEYZİOĞLU, Necmeddin, Aile Hukuku Dersleri, İstanbul, 1971.

GENÇCAN, Ömer Uğur, 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Aile Mahkemesi Davaları, Ankara, 2012.

----- Mal Rejimleri Hukuku (Genişletilmiş 7. Baskı), Ankara, 2020.

GIDDENS, Antony, Sosyoloji (Çev. Cemal Güzel vd.), İstanbul, 2012.

GOLDBERG, Stephen B./ SANDER, Frank E.A./ ROGERS, Nancy H./ COLE, Sarah Rudolph. Dispute resolution: Negotiation, Mediation And Other Processes, Wolters Kluwer Law & Business, 2014.

GÖKALP, Ziya, Makaleler, Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, Ankara, 1978.

GÜMÜŞ, Mustafa Alper/ DURAL Mustafa / ÖĞÜZ Tufan, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İstanbul, 2015.

HALICI, Ali/ TOPRAK, Musa, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Mevzuatı. Başkent Üniversitesi, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2014.

İL, Sunay, Aile Arabuluculuğu, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 2009.

KAPLAN, Güler Beyhan, Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul, 2014.

KARAGÖZOĞLU, Nursen, Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik (Danışman: Mustafa Serdar Özbek), Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2017.

KEKEÇ, Elif Kısmet, Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, Ankara, 2014.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., Medenî Kanun’umuzun Aile - Miras - Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara, 2014.

KİTE, Deniz, 21. YY. da Arabuluculuk- Mediasyon (35-41), *Kayseri Ticaret Odası Dergisi*, 2007.

KÖSE, Yasin, Hukuk Sistemimizdeki Yeni Patika; “Arabuluculuk” (86-92), *Terazi Hukuk Dergisi*, S: 84, 2013.

MARGUILES, Sam, Working With Divorcing Spouses, Newyork 2007.

OLCAY, Işık, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Arabuluculuk Yönteminin Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması (14-25), *Terazi Hukuk Dergisi*, S:64, 2011.

ÖNEN, Ergun, Medenî Yargılama Hakkında Sulh, Ankara, 1972. (Kısaltma:Sulh).

ÖZBEK, Mustafa Serdar, II. Oturum, Tartışma, s. 99 (Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı- 1, Eskişehir 9-10 Kasım 2002, Yeni Türk Medenî Kanunu'nun Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Eskişehir, 2003, s. 93-109.

----- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Aile Arabuluculuğu” Konulu Tavsiye Kararı (71-102), *DEÜHFD*, 2005/2. (Kısaltma: Aile Arabuluculuğu).

----- Avrupa Birliğinde Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (265-320), *TBBĐ*, 2007/68. (Kısaltma: Uyuşmazlık Çözümü).

----- Avukatlık Kanunu'nun 35/A Maddesine Göre Arabuluculuk (113-141), *Ankara Barosu Dergisi*, S:3, 2001. (Kısaltma: Avukatlık).

ÖZCAN, Cem, Fransız Hukukunda Aile Arabuluculuğu (383-396), *Sosyoloji Divanı Dergisi*, Y: 5, S:9, 9 Haziran 2017.

ÖZDEMİR, Nevzat, Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul, 2003.

ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2004.

----- Medeni Hukuk, Ankara, 2012.

SARAN, Nephân, Antropoloji, İstanbul, 2010.

SEZAL, İhsan, Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar, Ankara, 1981.

ŞIPKA, Şükran, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı”nın Değerlendirilmesi (163-175), *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:6, S:12, 2007.

----- Türkiye’de Aile Arabuluculuğu Çalışmaları, İzmir Medeni Hukuk Günleri II- Aile Hukuku Sempozyumu Bildiri Özetleri (56-63), İzmir, 2018.

ŞİMŞEK, Erdem, Arabuluculuğun Değerlendirilmesi Uluslararası Sempozyumu, Ersin Erdoğan (Ed.), Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümü İçin 113 Düzenlenmesi Gereken Ayrı Bir Arabuluculuk Kanunu İle İlgili Değerlendirme (57- 76), Ankara, 2018.

TANRIVER, Süha, Türk Aile Mahkemeleri, 3. Baskı, Ankara, 2014.

TAŞPOLAT, Tuğsavul Melis, Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara, 2012.

TAZICI, Hande, Boşanmanın Hukuki Sonuçlarına İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk (Danışman: Gamze Turan Başara), Çankaya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2019.

TUTUMLU, Mehmet Akif, Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku, Cilt 1, Ankara, 2009.

Temel Arabuluculuk Eğitimi Eğitici Kitabı, Ankara, 2017.

WALKER, Janet, Introduction to Family Mediation Europe and its Special Characteristics and Advantages (Family Mediation in Europe, Proceedings, 4th European Conference on Family Law, Palais de l’Europe, Strasbourg, 1-2 October 1998, Germany, 2000.

ZEYTİN, Zafer, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi (5. Baskı), Ankara, 2021.